

Anahtar Kelimeler: Dil, Tanrı, Türkler, deyimler, atasözleri, inanç, anlayış, insan

Abstract

Language is the most precious sociology essence of a nation. Idioms and proverbs reflects national identity to the world. Idioms and proverbs have compact meanings but even then they are different to each other. Some Idioms are very near to proverbs and some proverbs are very near to idioms. The field of Azerbaijan is very vast for Turkish language and some idioms from that area, many idioms are composed from the era of mythology.

Key Words: Language, God, Turks, Idioms, Proverbs, belief, apprehension, human being

Dil, bir milletin kendi tarihiyle paralel yürüdü ü ve sürekli olarak geli ti i sosyolojik karakterli varlı ı, millî mensubiyetinin temel ta ı kabul edilen canlı bir kültürel anıttır. Bir dilin kendi kanunları çerçevesinde geli imini inceleme, dilcili in en aktüel problemlerinden biridir¹. Tarihimiz ile dilimiz arasında yakın bir ilgi ve ba lılık vardır². üphesiz ki, bir milletin dili hem kendi tarihiyle yakın ili kili, hem de geçirmi oldu u tarihî dönemleri yansıtmaktadır. Elbette tarihî dönemler her milletin dilinde belirli izler de bırakmaktadır ve bu izler o milletle birlikte tarihî seyir içinde yürümektedir³.

* Ara tırmacı. altayli_s@yahoo.com

¹ A.H. Qarayev, Ş.E. Ceferov, K. E. Ceferova, *Avropa Men eli Sözlərin zəhlı Lü eti, Maarif Ne riyatı*, Bakı 1999, s.7.

² Ali ir Nevayî, *Muhakemetü'l Lu ateyn* (haz. F. Sema Barutçu Özönder), Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1996, s.10.

³ Memmedeli Qıpçaq, *Söz Aleminə Seyahət*, Bakı Universiteti Ne riyatı, Bakı 2002, s.9

Tarihin en eski devirlerinin anlayışı ve duyguları, bir milletin canlı dilinde ve bu dilde oluşan unsurlarda kendi yansımalarını bulmaktadır⁴. Bir milletin dilinde oluşan deyimler ve atasözleri tarihî enginlik, estetik güzellik ve bir milletin anlayışının her yönüyle derinliğini yansıtan en değerli hazinelerdir⁵.

Her halk kendi karakterine uygun atasözleri ve deyimler oluşturur ve bunlar dil ile birlikte folklorun içinde de mütalâa edilmektedir. Folklor ise bir milletin sosyal hayatında oluşan arak onun kederini, tasesini, sevincini, kısaca millî kimliğini yansıtmaktadır⁶. Hem atasözleri, hem de deyimler o halkın dünyaya bakışı, inancı, hayatı kavrayışı, Tanrı-insan, insan-tabiat vb. arasındaki yaklaşımları ve ilâhî kıyafetini yansıtır. Kısaca insan, kendini ve kendi dışındaki her şeyi nasıl algılıyorsa onları atasözlerinde ve deyimlerinde de yansıtır. Bir halkın oluşturduğu atasözlerini veya deyimleri başka bir halkın atasözleri ve deyimleri içine alarak yerleştirmek hem ilmi yönden doğru olmayan bir davranış hem de imkânsızdır⁷. Sanatın, insanlığın meydana çıkmasıyla birlikte oluşturulan bilinen bir gerçek⁸ olsa da, atasözleri ve deyimlere rahatlıkla insanların tabiatını anlayıp idrak ederek meydana getirdikleri ilk edebî ve sanat örnekleri denilebilir. Asla yadsınamayacak bir gerçek varsa, o da bir dilin sahip olduğu deyimlerin çokluğu ile o dilin kadimliği, zenginliği ve derin köklere sahip olduğu gerçektir⁹. Bu gerçeğe özellikle vurgulamamız yerinde olur kanaatindeyiz. Biz Türkler kendimize ait pırlanta kıymetindeki değerlerimizi elin bakır bile etmeyen değerlerinden daha değerli görmüş ve görmekteyiz. Buna örnek olarak Müslümanlığı kabul ettikten sonra dünya bilimine birçok değerler kazandırdığımız hâlde, bilim erbabımızın paha biçilemeyecek eserlerini ya Farsça veya Arapça yazması örnek gösterilebilir¹⁰, bu da millet olarak belirli bir zaman diliminde bazı tarihî ve sosyolojik olayların etkisiyle ağırlıklı kompleksine kapıldığımızın yansımalarıdır.

Biz bu makalede deyimlerle atasözleri arasındaki farklara dokunmak istiyoruz, ancak vereceğimiz örnekler Azerbaycan Türkçesinde kullanılan atasözleri ve deyimlerden ibaret olacaktır. Ancak bunu da belirtmekte fayda vardır; Azerbaycan Türkçesi bugün ne yazık ki, iki kültür kalıbının etkisiyle karışımına çıkmaktadır. Birisi Güney Azerbaycan'da Fars konuşmasının, diğeri de Rusça vasıtasıyla Lâtin kökenli kelime ve söz gruplarının etkisinde olduğu mu bir yapıyla karışımında durmaktadır. Kuzey Azerbaycan'da takriben 250 yıllık Rus, Güney Azerbaycan'da ise hatta ondan daha eskilere dayanan

⁴ Tofiq Hacıyev, *Erimiz, Nesrimiz, Edebi Dilimiz*, Yazıcı, Bakı 1990, s.84

⁵ Cemil Cemilov, *Elimizin Söz Boşluğu*, Azerbaycan, Bakı 1996, s.3

⁶ Eli Zeferxah, *El Bili i Servetimiz*, Hadi Neşriyatı, Tebriz 2004, s.1

⁷ Ehliman Axundov, *Azerbaycan İlahî Xalq Edebiyyatına Dair Tedqiqler III*, Azerb. SSR. Elmler Akademiyası Neşriyatı, Bakı 1968, 160

⁸ Azad Nebiyev, *El Neme meleri Xalq Oyunları*, Azerbaycan Dövlət Neşriyatı, Bakı 1988, s.6

⁹ Musa Adilov, *Qanadlı Sözler*, Yazıcı, Bakı 1988, s.5

¹⁰ A. Bican Ercilasun, *Makaleler*, Akça Yayınları, Ankara 2007, s.164.

Fars kültür baskısının etkisini görülmektedir. Ne yazık ki, İran coğrafyasında Farslardan 3500 yıl daha öncesine dayanan bir kültüre sahip olan Türkler¹¹ yalnızca siyasî tutarsızlıklar ve yanlışlıklar sebebiyle Türkçenin hakimiyet alanını Farsçaya bırakmış, onun son derece acımasız asimilasyon çemberine girerek kendi kolunu ve kanadını kırmış, nesillerini içine kapanık, kendine özgüveni olmayan bir varlık hâline getirmiştir. Ancak bütün bu olumsuzluklara rağmen Azerbaycan Türkçesi, malik oldu ve güçlü genetik yapısıyla bütün engelleri darmadağın etmekte ve Aras Irmağının her iki yakasında da dimdik ayakta durarak kendi varlığını geliştirerek devam ettirmektedir. Bunda aydınların, özellikle ozanların, halk şairlerinin ve her türlü baskıya, iğenceye kahramancasına göğüs geren milli yönü güçlü yazarların etkisini yadsımak insafsızlık olur.

Atasözleri, ekil yönünden belirli kelimelerden oluşan kalıplaşmış ifadelerdir. Türkçenin en eski metinleri olan Orhun yazıtlarında ve Divan-ı Lügat-it Türk' de de varlığını göstermektedir¹². Atasözlerine, bir milletin idealini yansıtan, milli özelliğe sahip ve halkın dilinde nesilden nesle dolan edebiyat örnekleri¹³, hayatın çetireli konularıyla ilgili ibret verici karaktere sahip özlü sözler de denilebilir¹⁴. Atasözlerinde kullanılan kelimelerin birini çıkarıp yerine başka bir sinonimini yerleştirmek adeta imkânsızdır, çünkü deyiştirilen sözün yerine konmak istenen kelime o atasözünün ifade tarzına uymaz. Buna sebep olan da atasözlerinin belirli bir kalıpta, yani vezinde olmasıdır. Bu vezinde, daha çok Türk edebiyatının en kadim ölçüsü olan hece eklinde karışımına çıkmaktadır¹⁵. Örnek olarak "Derdini demeyen derman tapa bilmez (bulamaz)" atasözünü "derdini demeyen dava (ilaç) tapa bilmez" eklinde söyleyemezsiniz; çünkü bu atasözü en başta belirtilen kelimelerle kalıplaşmıştır ve kendine has bir şiirseliği vardır. Başka bir örnek verelim: "Deliye yel ver, eline bel ver" atasözünü "deliye fit ver (tahrik et), eline bel ver" eklinde söyleyemezsiniz. Ya da; "Döyme (çalma) elin çapısını, döyerler (çalarlar) senin çapını" ifadesini "Élin çapısını döyme, senin de çapını döyerler" eklinde ifade ederseniz bu atasözünün kendine has şiirseliği kaybolur ve atasözü yerine normal bir cümle hâline gelir.

Atasözleri genelde kısa ve özlü yapıda, bir veya iki cümleden oluşurlar. Daha uzunları da vardır, ancak sayıları son derece azdır. Anlam yönünden kesin ve açıklık bulunan atasözleri aynı zamanda anlam zenginliğine de sahip kesin yargı bildiren özet verici söz gruplarıdır¹⁶.

Atasözleri anlayış yönünden birkaç özellik arz eder.

¹¹ Behruz Heçqi, *Türk Deyimleri*, Qrifli Neşriyat, Bakı 2005, s.5

¹² Hanza Zülfiyar, *Ata Sözü Terimi, Kaynağı ve Mânâsı*, Türk Dili LV/438 (Haziran 1988), s.322.

¹³ Calal Beydili (Memmedov), *Atalar Sözü*, önder neşriyat, 2004 Bakı. S.6 [Beydili'den alıntılar bundan sonra sayfa içinde (Beydili, sayfa numarası) şeklinde verilecektir].

¹⁴ Ebülqasım Hüseyinzade, *Atalar Sözü*, Yazıcı, 1981, s.5

¹⁵ Aydın Oy, "Atasözlerinin Edebî Değeri", *Türk Dili*, V/57 (Haziran 1956), s.561.

¹⁶ Vecihe Hatipoğlu, "Atasözleri ve Deyimler", *Türk Dili*, XIII/152 (Mayıs 1964), s.468.

1-Sosyal olayların nasıl olduunu, onların meydana gelme sebeplerini, uzun yıllar süren deney ve tecrübelerin sonucu olarak bildiren atasözleri.

Yük eymese da qeribliye dü mez; yıxılan a aca balta vuran çox olar; yıxılana balta çalan çox olar (Beydili, 242-245).

2-Tabiat olaylarının oluşma eklini bildiren atasözleri.

Qarlı qı barlı olar; qorx payızdan-qabaınca qı gelir, qorxma qı dan-qabaınca yaz gelir (Beydili, 170).

3-Toplumsal olayların oluşumunu ve onları meydana getiren sebepleri, uzun süren gözlemler ve deneylerden sonra dile getiren ve onlardan ders alınmasını bildiren atasözleri.

A lamayan u a a meme (süd) vérməzler, a ladırsa felek bir gün güldürer (Beydili, 27), a ır yükün zehmini (korkusunu) qatır biler; lele köçüb yurdu qalıb (Beydili, 177), hirs ile qalxan ziyan ile oturur (Beydili, 129).

Bu atasözleri unu dü ünceyi belirtmektedir: Bir şeyin olmasını yürekten istemeli ve onun için çalımalı, can sıkıcı olaylar karşısında metin olunmalı, feleğin darbesi bir ocağa dokunmuşsa demek ki, kader böyle istemidir; hiçbir zaman hiddetlenip kendini kaybetmemelisin ve hep soğukkanlı hareket etmelisin.

4-Ölüm verici ve sürekli olarak mantıklı hareketi ön plânda tutan atasözleri:

A lını é ek a lına vérsen çeker arpa zemisine (Beydili, 26); ayağını yor anına göre uzat; ayağından yıxılan qalxar, dilinden yıxılan yox (Beydili, 45); demediysin sözün a asısan, dediyin sözün qulu (Beydili, 82); borc güle-güle géder, a laya-a laya gələr (Beydili, 63).

5-Bazı gerçekleri hatırlatan ve yol gösterici özelliğe sahip atasözleri:

Halva-halva deməkle a ız ırın olmaz, ya inen balı da gerek olsun (Beydili, 122); kor atın kor da nalbendi olar (Beydili, 149); qıldığın namaz hürkütdüyün qurba aya deyməz (Beydili, 163); méyxanaçıdan ahid istediklər, serxo u gösterdi (Beydili, 179); itden çox çarıq apararı yox, yéne ayaqları yalındır (Beydili, 142).

6-Gelenek ve göreneklerle ilgili atasözleri:

Dost olan éyib görmez (Beydili, 93); gelini évden qoruyarsan o ru olar (Beydili, 115); haqq söz, axar suları saxlar (Beydili, 121); ki i ki iden qorxmaz, amma utanar (Beydili, 148); qız anadan qorxmasa öyüd almaz (Beydili, 615); sözü déynən alana, qulağında qalana (Beydili, 212).

7-Bazı inançlarla ilgili atasözleri:

Axacaq qan damarda durmaz (Beydili, 28); anası çıxan a acı qızı budaq-budaq gezer (Beydili, 34); dadananla quduranı saxlamaq olmaz (Beydili, 79); dağbağında xırman qurma, sovrarsan, yél aparar (Beydili, 79); kömürçünün évine giren üzü qara çıxar (Beydili, 152).

Deyimler, konu ma ve yazı dilinde kullanılmakta ve onun içinde hem dil, hem de estetik yönden son derece zengin bir renk cümbü ü sunmaktadır. Di er yönden dile kendine has millî bir karakter de vermektedir¹⁷. n- sanların birbiriyle be erî ili kilerde kullandı ı deyimler bir meramın anlatımında son derece özlü bir anlam sunmaktadır. Bununla birlikte dile bir canlılık, güzellik, akıcılık da vermektedir¹⁸

a-Kelime grubu hâlindeki deyimler:

Ac qurd "kimi" (Açgöz, doymak bilmeyen)²⁴, a ızdan bo (Sır tutamayan), a ızdan pertov (A zına geleni konu an), canı sulu (Dinç, zinde, gücünü ve takatini henüz yitirmemi ya lılar için kullanılır)²⁵, dizi berk (Genetik yönden güçlü, kuvvetli)²⁶, gel meni gör derdimden öl (Çok güzel kız, kadın, genç)²⁷, o vaxtdan çox sular axıb (Köprünün altından çok sular akması , son gördü ünden beri çok ey de i mi . Altaylı, 422).

b-Cümle ekindeki deyimler:

Ac qula ım, dinc qula ım (Hiçbir tartı maya veya olaya karı mam, kendi i imle me gul olurum anlamında. Altaylı, 18), adam qaba ına çıxartmalı déyil (yi de il, kaliteli de il), Adam atadan Nuh babadan (Çok eskiden. Altaylı, 21), beyenirsen ba la beline (Çok ho una gittiye alabilirsin. Altaylı, 113), dıncır elek dıncır sac, elim xemir qarnım ac (Yalnızca çekti im sıkıntı bana kâr kaldı, hiçbir ey elde edemedim. Altaylı, 179), ere gétmerik, bext açarıq (Zahmeti biz çekiyoruz, meyvesini ba kaları topluyor. Altaylı, 232), vessalam, üd tamam (Diyeceklerim bu kadardır, son sözlerimi söyledim bitti gitti)²⁸.

Masterla biten deyimlerin bazıları ek aldı ı zaman cümle hâlini alır ve onlar da bu grupta yer alırlar. Göz yummaq (1-Önem vermemek, affetmek. 2-Vazgeçmek, ümidini kesmek)²⁹; dirsek göstermek (Yüz çevirmek, desteklememek); a zını ovu durmaq (Dersini vermek, dövmek, pataklamak)³⁰; istisna étmemek (Göz önünde bulundurmamak, genel kuralın dı ına çıkmamak); aranda (tutdan) bu dadan, Ba datda (da da) xurmadan (qovutdan) olmaq (Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmak, hiçbir ey elde edememek)³¹.

DEYİMLERİN ANLAYI ÖZELLİKLERİ

1-Deyimleri atasözlerinden ayıran en önemli fark onların bir anlayı ı ifade etmek için olu turulmu olmaları ve özel kalıplar hâline getirilmeleridir. Onlara genel bir kural gere i söylenmi söz grupları gözüyle bakılamaz. unu da belirtmeliyiz ki, bazı deyimler atasözleriyle karı tırılabilir. Sebebi de her iki kelime grubunun cümleden ibaret ve özel anlama sahip olmasıdır. Deyimler ve atasözleri birbirine benzeseler de anlayı yönünden farklıdır- lar.

²⁴ Neriman Seydeliyev, *a.g.e.*, s.13

²⁵ Seyfettin Altaylı, *a.g.e.*, s.30-31.

²⁶ Neriman Seydeliyev, *a.g.e.*, s.13

²⁷ Neriman Seydeliyev, *a.g.e.*, s.152.

²⁸ M.T. Ta iyev, *a.g.e.* c. IV, s.755.

²⁹ E. E. Orucov, *a.g.e.*, s.172.

³⁰ E. E. Orucov, *a.g.e.*, s.39.

³¹ E. E. Orucov, *a.g.e.*, s.56.

Qıyru unu kesmekle tula köpek olmaz; abdal at mindi, özün bey sandı; ac déyer domaram, tox déyer acmaram; anlayana milçek sazdır, anlamayana zurda da azdır; demiri nem çürüder, igidi qem.

Bunlar genel kurala göre söylenmiş atasözleridir; çünkü belki de binlerce yıl deneye yanıla olu turulmuşlardır. Tulanın (enik) kuyru unu kesen de kesmesen de o eniktir, köpek de ildir. Aptal insanlar biraz yükselir yükselmez kendilerini dev aynasında görürler. Aç insan hiçbir zaman doyamayacağını, tok da acıkmayacağını düşünür. Bir insanda anlayış ise bir tek kelime bile yeterlidir, anlayışız kimseye davul zurna da çalsan faydası yoktur. Demiri nem çürütür, ahsiyetli, gururlu insanı da gam mahveder. Bunların tamamı nasihat verme özelliğine sahip ifade kalıplarıdır ve her biri genel bir kuralı yansıtır.

2-Atasözleri ile deyimler arasındaki en önemli fark, atasözlerinin asıl gayesi nasihat etmek, yol göstermek ve ibret alınması için gerçekleri bütün çıplaklığı ile göstermektir. Ancağ deyimlerin böyle bir gayesi veya kaygısı yoktur. Onlar bir gayeyi, bir anlayışı ya özel bir kalıp içinde veya ruhu cezbeden bir dille insanlara ulaştırır. Kısacası, deyimler ve atasözleri gayede birbirlerinden ayrılırlar.

3-Atasözleri ile deyimler arasında kıldan da ince bir sınır vardır, bu sınırı belirlemek de bazen zor olmaktadır. Deyim kategorisine alınmış olsalar da, atasözüne dâhil edilseler de, onları birbirinden ayıran özellikler bazen karıştırılmaktadır. Bazılarının anlamı birden fazla olduğundan dolayı hem atasözü, hem de deyim olarak kabul edilebilir.

Açaram sandı tökerem pambığı (Altaylı, 20).

Bu cümlede *e er* “karındaki insanın seninle ilgili sırları ifa etmesine ve seninle ilgili şeyleri ortaya dökmesine sebep olma” ekinde uyarı, yol gösterme, nasihat etme anlamında kullanılıyorsa atasözü olarak adlandırılır. “*E er* beni sinirlendirirsen senin için hiç de iyi şeyler söylemem” ekinde tehdit anlamında kullanılıyorsa deyim olur.

Ba ka bir örnek verelim:

Kâsıbın olanından³².

E er bu kelime grubu “zengin olmayan bir kimsenin vereceği arma an kesesine göre olur, pahalı olmaz” anlamında kullanılırsa atasözü olur; *e er* “sana verdiği şey o kadar da değerli değil, ancak benim gücüm buna yetiyor” ekinde söyleniyorsa veya yorumlanırsa deyim olur.

Bu tür ifadelerden birkaçını sunmak istiyoruz:

Kéçi can hayındadı, qessab piy axtarır (Birisi son derece endişe içinde, diğeri de kendi menfaatini güdüyor. Beydili, 146); atın ölümü çöy arpadan olsun (Heveslen yenen veya yapılan şeyin zararlı olmasına rağmen buna pek aldırmadığını bildirir. Altaylı, 68); bu da çöreyinin buynuzu var!

³² M T. Taşev, *a.g.e.*, c. II, s.667.

(Bazı kimseler elde ettikleri güzel şeylerin, müreffeh hayatın vb. de erini bilmez ve yaptığı bir hareketten dolayı ekmebinden oldu unda söylenir.); dadmamısan qaz etini, ne bilirsen lezzetini! (Bir şeyden çok hoşlanan ve ondan vazgeçmeyen insanlara tenkit veya şakayla söylenen ifade. Beydili, 79); soğan yémeyibsen, niye göyneyirsen? (Yaran yoksa neden gıcunuyorsun?)³³; adada qurd azıdı biri de geniyle kéçdi (Hıtlıflı veya tartı malı bir konu üzerinde konuşulurken birinin kenardan gelerek bir tarafı tutarcasına konuşması veya hareket etmesi karşısında söylenen tenkit ve memnuniyetsizlik ifadesi).

Bazı kelime grupları da fiilin aldığı eke göre hem deyim olur, hem de atasözü.

Örnek: Dul arvadı qız adına almazlar kelime grubu atasözüdür, ancak dul arvadı qız adına almaq (almamaq) ekinde ifade edilirse deyim olur. Birin yandırıp birin qandırma ifadesi atasözüdür, ancak birin yandırıp birin qandırmaq (qandırmamaq) ekinde söylenirse deyim olur. Kor atı minen ahlıq iddiası éler ifadesi atasözüdür, kor atı minib ahlıq iddiası élemek ekinde söylenirse deyim olur. Öküzün cüte gétmeyenini etlik adına satılar ifadesi atasözüdür, öküzün cüte gétmeyenini etlik adına satmaq ekinde söylenirse deyim olur. U a ı séverler bé ikde, eri séverler dö ekde ifadesi atasözüdür, ancak u a ı bé ikde, eri dö ekde sévmek ekindeki söyleyişi ise deyim olur.

4-Biçim yönünden iki bölüme ayrılan deyimler anlayış yönünden de ikiye ayrılır.

a-Deyimlerin genelinde kalıplaşmış sözlerin anlamı onların gerçek anlamlarıyla pek uyumsuzdur.

Örnek: abi zezem (arap. Altaylı, 17); ac bey, quru bey (1-Her şeyini kaybetmiş zengin kimse. 2-Meteliksiz oldu u hâlde yüksekten atan kimse. Altaylı, 18); ac qarın (Yoksul, fakir kimse); ac qurd (Doymak bilmeyen kimse)³⁴; acı ba ırsaq (1-Sevilmeyen kimse. 2- ce ba ırsak); a acın iki ba ı var (yinin kötü, kötünün de iyi yönü vardır)³⁵; canavar donuna girmek (Vah ile mek, gaddarla mek. Altaylı, 139); canı it canıdır (Çok dayanıklı, acıya ve yorgunluğa pek önem vermeyen kimse için söylenir. Altaylı, 140); qabır a kimi eyri (Ters kimse, yola getirilmesi çok zor olan ahıs. Altaylı, 344); o da bir quş qelibi idi (Tamamen rastlantı idi, herhangi bir plân yapılmamıştı. Altaylı, 422).

b-Bazı deyimlerdeki anlam, asıl anlamlarıyla örtüşüyor.

Örnek: Yax ıya yax ı, pise pis démek (Doğrusunu söylemek)³⁶; balasının qanlı paltarı üstüne gelmek (Evlâdı vurularak öldürülmek. Altaylı, 83);

³³ Behruz Heqqi, *Türk Deyimleri*, Qrifli Neşriyatı, Bakı 2005, s.445.

³⁴ Behzad Behzadi, *Ferhengi Azerbaycani Farsi*, Diba Neşriyatı, Tehran 1329, s.83.

³⁵ E. E. Orucov, *a.g.e.*, s.34.

³⁶ M.T. Tağıyev, *a.g.e.*, IV. C. s.787.

ba ına buyruq olmaq (Kimseden emir veya buyruk almamak, kendi bildi i gibi hareket etmek. Altaylı, 95); bend bereni ba lamaq (Her tarafı tutmak, her tarafı kesmek. Altaylı, 111); üreyi yuxa (Merhametli)³⁷; yerle bir olmaq (Darmada ın olmak, yerle bir olmak, mahvolmak. Altaylı, 559).

Sonuç olarak, atasözleri ve deyimlerimiz mitolojik ça lardan beri zaman içinde süzüle süzüle gelip bu güne kadar çıkan, dilimizi, inanç, kültür ve sosyal tarihimizle ilgili de erleri özel kalıplar içinde muhafaza eden söz dizeleridir. Gayeleri birbirinden farklı olsalar da dilimizin en büyük zenginlik kaynağını oluşturmakta ve halkımızın meramını anlatmada son derece renkli ve özel ifade anlayışlarını içermektedirler. Türk kültür dairesindeki atasözleri ve deyimlerin bütün bölgelerdeki varlığının derlenerek karılaştırılması yayınlanması dilimize ve kültürümüze paha biçilmez bir zenginlik katacak ve yeni nesillerin kendilerine olan özgüvenlerinin peki mesinde son derece önemli rol oynayacaktır. Bundan hareketle Türkiye’de eğitim gören Türk yurtlarından gelen ve Türkoloji alanında eğitim alan öğrencilere, bu konuda yüksek lisans ve doktora seviyesinde çalışmaların yaptırılması dilimiz ve kültürümüz açısından büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- QARAYEV A. H., S. E Ceferov, K. E Ceferova, *Avropa Men eli Sözlərin zahlı Lü eti*, Maarif Ne riyatı, Bakı 1999.
- AD LOV Musa, *Qanadlı Sözlər*, Yazıçı, Bakı 1988.
- AXUNDOV, Ehliman, *Azərbaycan ifahi Xalq Edebiyyatına Dair Tədqiqlər III*, Azerb. SSR. Elmlər Akademiyası Ne riyatı, Bakı 1968.
- AKSOY Ömer Asım, “Atasözleri ve Deyimler Hakkında III”, *Türk Dili*, II/16 (Ocak 1953), s. 205-208.
- ALTAYLI Seyfettin, *Azərbaycan Türkçəsi Deyimler Sözlü ü*, Prestij Matbaası, Ankara 2005.
- TA İYEV M T., *Azərbaycanca Rusca Lü et III*, erç-Qərb, Bakı 2006.
- BEHZAD Behzad, *Ferhengi Azərbaycani Farsi*, Diba Ne riyatı, Tehran 1329.
- BEYD L Calal Məmmədov, *Atalar Sözü*, Önder Ne riyat, Bakı 2004.
- CEM DOV amil, *Elimizin Söz Bo çası*, Azərne r, Bakı 1996.
- ERC LASUN A. Bican, *Makalelər*, Akça Yayınları, Ankara 2007.
- HACIYEV Tofiq, *erimiz, Nesrimiz, Edebi Dilimiz*, Yazıçı, Bakı 1990.
- HAT PO LU Vecihe, “Atasözleri ve Deyimler”, *Türk Dili*, XIII/152 (Mayıs 1964), s.468-471.
- HEQQ Behruz, *Türk Deyimleri*, Qrifli Ne r, Bakı 2005.
- HÜSEYNZADE Ebülqasım, *Atalar Sözü*, Yazıçı, Bakı 1981.
- NEB YEV Azad, *El Ne meleri Xalq Oyunları*, Azərbaycan Dövlət Ne riyatı, Bakı 1988.

³⁷ Behzad Behzadi, *a.g.e.*, s.215.

- AL R NEVAYÎ, *Muhakemetü'l-Lu ateyn* (haz. F. Sema Barutçu Özönder), Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1996.
- ORUCOV E. E, *Azerbaycanca Rusca Frazzeologiya Lü eti*, Elm Ne riyyatı, Bakı 1976.
- OY Aydın, "Atasözlerinin Edebî De eri", *Türk Dili*, V/57 (Haziran 1956), s. 561-563.
- QIPÇAQ Memmedeli, *Söz Alemine Seyahet*, Bakı Universiteti Ne riyyatı, Bakı 2002.
- SEY DEL YEV Neriman, *Frazeologiya Lü eti*, Çıraq Ne riyyatı, Bakı 2004.
- TA İYEV M T, *Azerbaycanca Rusca Lü et*, c. III, erq-Qerb, Bakı 2006.
- YALÇIN Cevdet, *Deyimler Sözlü ü*, Tutubay Yayınları, Ankara 2002.
- ZEFERXAH, Eli, *El Bili i Servetimiz*, Hadi Ne riyatı, Tebriz 2004.
- ZÜLF KAR Hamza, "Ata Sözü Terimi, Kayna ı ve mlâsı", *Türk Dili*, LV/438 (Haziran 1988), s.321-328.